

«Ο κόσμος των διαπροσωπικών μας σχέσεων. Η λειτουργία τους ως αστείρευτη πηγή ζωής, η παθολογία τους ως βασανιστικό αδιέξοδο».

Σειρά βιωματικών διαλέξεων «ΕΠΕΚΕΙΝΑ»

Εισηγητής: Σάββας Μπακιρτζόγλου, Ψυχολόγος-Ψυχαναλυτής

Η ψυχική μας οργάνωση διέπεται από ενορμητικές ώσεις (ενορμήσεις) άλλως ειπείν εντάσεις οι οποίες αενάως γυρεύουν αυτό το οποίο θα μπορέσει να τις κατευνάζει (προστασία του Εγώ από τις εσωτερικές «τρικυμίες»).

Οι ενορμήσεις: πρόκειται για έσωθεν ερεθισμούς (ενορμητικές διεγέρσεις). Τις καταλαβαίνουμε και σε σωματικό επίπεδο και αντιστοιχούν σε διάφορες ανάγκες π.χ. πείνα, δίψα, η ανάγκη μας για ύπνο, για σεξουαλική δραστηριότητα κ.λ.π. Οι ενορμήσεις μας διεγείρουν θέτοντας το Εγώ μας σε μια δυσφορική κατάσταση ανάγκης.

Κάθε φορά που βρισκόμαστε σε κατάσταση ανάγκης (χρειαζόμαστε επίμονα κάτι), αυτή δε σιγεί, δεν υποχωρεί παρά μόνο με την ικανοποίηση της. Συχνά θα ευχόμασταν να ζούμε σε μια κατάσταση ισορροπίας, ει δυνατόν στο – ουτοπικό – σημείο 0 (μηδέν) των διεγέρσεων, σε μια κατάσταση «νιρβάνα» σ' ένα τοπίο απόλυτης ηρεμίας και πληρότητας χωρίς καθόλου έσωθεν αναταράξεις και αναστατώσεις. Η ενόρμηση ικανοποιείται – και τότε η ανάγκη μας υποχωρεί – όταν βρει το αντικείμενο που γυρεύει για να κατευναστεί, φερ'ειπείν όταν πεινάω γυρεύω το αντικείμενο της πείνας μου που είναι η τροφή, όταν διψάω το αντικείμενο είναι το νερό ενώ το αντικείμενο των σεξουαλικών μας διεγέρσεων είναι εξαιρετικά ποικιλόμορφο για τον καθένα μας και πρόκειται γι αυτό που κάθε φορά ευχαριστεί τη σεξουαλική μας ορμή.

Η ενόρμηση, η οποία σημαίνει κίνηση «προς», ψάχνει αενάως το αντικείμενο, κινείται ασταμάτητα προς αυτό που θα την ικανοποιήσει. Αυτό είναι το πεπρωμένο της. Οι ενορμήσεις σχετίζονται με το αντικείμενο, πάνε στο αντικείμενο.

Η έννοια του αντικειμένου : Πρόκειται για οτιδήποτε πράγμα βρίσκεται απέναντι από εμάς, το «έναντι ημών κείμενον» προς το οποίο εκδηλώνεται ένα συναίσθημα, μια ενέργεια. Είναι αυτό στο οποίο η ενόρμηση ψάχνει να ικανοποιήσει το σκοπό της με αποτέλεσμα τη λύση της έντασης και του ανικανοποίητου. Τα αντικείμενα μπορεί να είναι πράγματα ή πρόσωπα πραγματικά. Είναι το πέρα και έξω από εμένα, η ετερότης, ο Άλλος το μη – ΕΓΩ. (Γνωρίζουμε ότι κάποιες μορφές αϋπνίας μπορεί να οφείλονται στο ότι δεν υπάρχει το αντικείμενο που θα κατευνάσει την ορμή (εντάσεις) του υποκειμένου). Μπορεί

να είναι και φανταστικό, φερ' ειπείν όταν ονειροπολούμε να φανταζόμαστε πρόσωπα, πράγματα, καταστάσεις, τοπία, σχέσεις κ.λ.π. τα οποία μας ευχαριστούν (μας ικανοποιούν) ενώ επί του πραγματικού όλα αυτά δεν υπάρχουν, δεν τα κατέχουμε στ' αλήθεια.

Ο ενορμητικός άξονας της σεξουαλικότητας είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το σύμπαν των διαπροσωπικών μας σχέσεων και δεσμών.

Ο Freud φαίνεται να μη διαφοροποιεί την έννοια της ενόρμησης από αυτήν του ενστίκτου έτσι ώστε να μιλάει με ισοδύναμο τρόπο για σεξουαλική ενόρμηση ή σεξουαλικό ένστικτο. Στην ψυχαναλυτικά κείμενα χρησιμοποιείται ευρέως η λέξη libido (ή λιβιδώς) ως ισοδύναμη του σεξουαλικού ενστίκτου. Στα λατινικά σημαίνει «επιθυμία», «πόθος». Η libido, γράφει ο Freud, είναι η δυναμική εκδήλωση μέσα στην ψυχική ζωή μας της σεξουαλικής ενόρμησης και εκδηλώνεται ως ενέργεια. Αρχικά, κατά τους πρώτους μήνες της ψυχοσεξουαλικής μας εξέλιξης (προιδιόδεια φάση) η λιβιδώς (ή σεξουαλικότητα) του μωρού ικανοποιείται μέσω των ερωτογενών ζωνών. Οι ερωτογενείς ζώνες είναι ευαίσθητες περιοχές του σώματος πρωτίστως τα γεννητικά όργανα, το στόμα, το στήθος, ο πρωκτός κ.λ.π. οι οποίες ερεθιζόμενες προξενούν στο υποκείμενο ερωτική διέγερση.

Γνωρίζουμε σε ποιο βαθμό μέσω του θηλασμού το μωρό αντλεί ηδονική ευχαρίστηση η οποία εντοπίζεται στην περιοχή της στοματικής της κοιλότητας. Λίγο αργότερα ευχαριστείται καθώς η μάζα των κοπράνων του διασχίζει τον βλεννογόνο που παχέος εντέρου και τον πρωκτό του, ενώ λίγο μετά αντλεί ανάλογη ευχαρίστηση από την περιοχή των γεννητικών του οργάνων του μέσω της ψηλάφησης και της ούρησης.

Έτσι, στα πρώτα στάδια της ψυχοσεξουαλικής μας εξέλιξης, στη διάρκεια των πρώτων δώδεκα περίπου μηνών της ζωής μας, το αντικείμενο της σεξουαλικής ενόρμησης (σεξουαλικό αντικείμενο) δεν είναι κάποιος άλλος (έτερος) -έναντι ημών κείμενος- αλλά αυτό το ίδιο μας το σώμα. Το ίδιο το σώμα του νηπίου αποτελεί το – κατ' ευφημισμόν – αντικείμενο μέσω του οποίου ψάχνει να σβήσει τις ανάγκες του. Πρόκειται εδώ για μια φυσιολογική αυτοερωτική ναρκισσιστική περίοδο όπου η ικανοποίηση προσφέρεται πρωτίστως από ένα μέρος του σώματος. Το υποκείμενο αντλεί ευχαρίστηση από κάποιο(α) επί μέρους όργανο(α) (π.χ. τη στοματική κοιλότητα, τον βλεννογόνο της πρωκτικής περιοχής κ.λ.π.). Κατά την εποχή (στάδιο) της αυτοερωτικής (παιδικής) σεξουαλικότητας η σεξουαλική ενόρμηση ικανοποιείται «επί τόπου», επάνω στο ίδιο το σώμα του ατόμου και όχι έξω απ' αυτό.

Γύρω στους 12 πρώτους μήνες της ζωής μας (στοματικό στάδιο) υπήρξαμε «κολλημένοι» πάνω στο μητρικό μαστό. Είχαμε μια κολλώδη σχέση με τη μαμά κατά την οποία δεν

υπήρχε διαφοροποίηση ανάμεσα στο δικό μας Εγώ και σ' αυτήν δε διαφοροποιούσαμε ακόμα τον εαυτό μας από τους άλλους (από τη μαμά), αντιθέτως νιώθαμε ότι αποτελούσαμε μια ενότητα, το Εγώ και το μη Εγώ ήταν ένα και το αυτό.

Κατά τη διάρκεια τουλάχιστον αυτών των πρώτων εβδομάδων το ψυχικό μας όργανο ήταν πρωτόγονο, αδιαφοροποίητο και σε κατάσταση απόγνωσης, δε μπορούσαμε να τα βγάλουμε πέρα μόνοι μας. Εξαρτιόμασταν υπαρξιακά από τη μαμά (ή όποια την υποκαθιστούσε). Η ίδια η επιβίωσή μας ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη από τις μητρικές φροντίδες της. Τουλάχιστον για τους 12 περίπου πρώτους μήνες της ζωής μας η παρουσία της μαμάς ήταν αναγκαία. Η μαμά αποτελούσε τότε ένα «αντικείμενο ανάγκης». Τότε δεν την αναγνωρίζαμε ως μια άλλη ξεχωριστή οντότητα επομένως δεν μας ενδιέφερε, δεν την λαμβάναμε υπ' όψη ως κάτι διαφορετικό από εμάς, το μόνο που μας ένοιαζε ήταν να μας δίνει το στήθος της *άμεσα και επί τόπου* για να εκφορτίσουμε τις (στοματικές) ανάγκες μας. Είχαμε ανάγκη τη μαμά μόνο ως αντικείμενο *χρηστικό*, ως αντικείμενο άμεσης ικανοποίησης για να μας γεμίζει τα κενά της ύπαρξης. Την χρησιμοποιούσαμε όποτε την *χρειαζόμασταν* για να την «πετάξουμε» στη συνέχεια και να την ξαναχρησιμοποιήσουμε όποτε θα την ξαναχρειαζόμασταν. Το μόνο που είχαμε ανάγκη ήταν η *αποφόρτιση* και η μαμά τότε αποτελούσε-καλώς εχόντων των πραγμάτων- το τέλειο «δοχείο» αδειάσματος των εντάσεων μας.

Τα χαρακτηριστικά των πρώτων φάσεων της ψυχοσεξουαλικής μας εξέλιξης είναι καθοριστικά του τρόπου με τον οποίο είμαστε με τους άλλους, πώς δεσμευόμαστε ή δε δεσμευόμαστε μαζί τους.

Κατά τη M.Klein κατά τους 6 πρώτους μήνες της ζωής (*σχιζοπαρανοειδής θέση*) το πρωτόγονο Εγώ του βρέφους *διχάζει (διχοτομεί)* το μητρικό αντικείμενο σε *καλό* μητρικό αντικείμενο ή *κακό* μητρικό αντικείμενο. Όταν η μαμά άμεσα ανταποκρίνεται στις ανάγκες του είναι *καλή*, τότε η μαμά είναι το *καλό στήθος*. Όταν η μαμά δεν είναι εκεί για να του δώσει (να το τροφοδοτήσει) τότε αυτή η μαμά μεταμορφώνεται στη φαντασία του σε κακιά, στερητική οπότε γίνεται το *κακό στήθος*. Με τον ίδιο τρόπο το πρωτόγονο ακόμα μωρό *διχοτομεί, διχάζει* τον πατέρα (το πατρικό αντικείμενο) είτε σαν *καλό* όταν προστατεύει τη μητέρα δηλαδή το στήθος από το οποίο το μωρό εξαρτάται είτε σαν *κακό* όταν εκείνος απασχολεί την μαμά και του στερεί το στήθος.

Σύμφωνα με την Klein, κατά τους πρώτους 6 μήνες της ζωής του, το βρέφος διχοτομεί τον κόσμο σε *καλό* και *κακό*. Αγαπά το καλό εξιδανικευμένο αντικείμενο και μισεί το κακό στερητικό αντικείμενο στο οποίο φαντασιακά επιτίθεται και το οποίο κατακερματίζει. . Αντιλαμβανόμαστε σε ποιο βαθμό, κατά τους πρώτους μήνες της ζωής του, η αγάπη του

βρέφους για τη μαμά του είναι εγωκεντρική, ναρκισσιστική. Αγαπά τη μαμά μόνο όταν αυτή του δίνει, όταν του προτάσσει το στήθος της τη στιγμή που το έχει ανάγκη ενώ μισεί την ίδια μαμά όταν αυτή δεν είναι εκεί. Αυτήν την περίοδο του βρέφους την ονομάζουμε *ναρκισσιστική* επειδή η μαμά του υπάρχει αποκλειστικά και μόνο επειδή την έχει ανάγκη, για την ικανοποίηση των δικών του αναγκών.

Μετά τους πρώτους έξι μήνες προοδευτικά– καλώς εχόντων των πραγμάτων – το βρέφος αρχίζει ν’ αντιλαμβάνεται το στήθος (το μητρικό αντικείμενο) ως ένα *όλον* (*ενοποίηση του διχοτομημένου αντικειμένου*), ως αντικείμενο *ταυτόχρονα και καλό και κακό*, ως αντικείμενο με διάφορες και ποικίλες πλευρές αμφοτέρων των προσήμων, και με καλές και με κακές πλευρές (*αμφιθυμικό αντικείμενο*), το οποίο ταυτόχρονα *και αγαπά και* μισεί.. Το βρέφος έχει πλέον απομακρυνθεί από την προηγούμενη φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης (σχίζοπαρanoiειδής) οπότε σιγά – σιγά κατακτά την *καταθλιπτική θέση*. Τώρα είναι σα να κατανοεί ότι το κακό μητρικό αντικείμενο, το κακό στήθος το οποίο είχε μισήσει και στο οποίο είχε επιτεθεί είναι το ίδιο, ένα και το αυτό με το καλό αντικείμενο, οπότε νιώθει τύψεις και αγωνία εξ’ αιτίας της προηγηθείσης εχθρότητας, μίσους και επιθετικότητας εναντίον του. Τότε είναι που αρχίζουν στην ψυχική- εσωτερική ζωή του βρέφους οι προσπάθειες επανόρθωσης και αποκατάστασης του κατακεραματισμένου από τη βία του αντικειμένου το οποίο, στη φαντασία του, θα μπορούσε να είχε βλαφθεί και πεθάνει εξαιτίας του.

Ας σημειώσουμε αυτήν την κορυφαία περίοδο στην ψυχοσεξουαλική εξέλιξη του βρέφους. Πρόκειται για την απαρχή μιας αναγνώρισης της ύπαρξης του άλλου, το ξεκίνημα ενός πραγματικού ενδιαφέροντος ενός νοιαξίματος για την ετερότητα (το μη Εγώ). Αφορά στην προσπάθεια περιφρούρησης του μητρικού αντικειμένου δηλαδή του Μη Εγώ, του διαφορετικού απ’ αυτό το ίδιο. Αυτό σημαίνει την προοδευτική απομάκρυνση του βρέφους από την εγωκεντρική ναρκισσιστική περίοδο των προηγούμενων μηνών. Η μητέρα (*ο άλλος*) αναγνωρίζεται πλέον ως ξεχωριστό πρόσωπο. Το βρέφος αρχίζει να διαφοροποιείται από τον άλλο, οπότε μιλάμε για *διαχωρισμό Εγώ– Μη Εγώ*. Αρχικά η αναγνώριση του αντικειμένου-το γεγονός υπάρχει κάτι άλλο διαφορετικό πέρα και έξω από το ίδιο-είναι ένα πλήγμα για το Εγώ του (*ναρκισσιστικό πλήγμα*) ένα χτύπημα στο αίσθημα της παντοδυναμίας που είχε μέχρι τότε (στην φαντασία του αποτελούσε το επίκεντρο του κόσμου). Κατά συνέπεια το βρέφος αρχικά μισεί το πρωτοαναγνωρισθέν αντικείμενο απλά και μόνο επειδή αυτό «τολμά» να είναι διάφορο, να ξεχωρίζει, να αυτονομείται από αυτό το ίδιο. *Το αντικείμενο πρωτοαναγνωρίζεται μέσα από το μίσος.*

Αφού ξεπεραστεί το στάδιο του μίσους το μητρικό αντικείμενο (η ετερότης) αναγνωρίζεται και ως πηγή ευχαρίστησης (η μαμά φροντίζει το βρέφος, παίζει μαζί του, το νανουρίζει κ.λ.π.), οπότε το βρέφος αρχίζει να το αγαπά. Η μαμά γίνεται ένα αντικείμενο αγάπης, ένα αγαπώμενο αντικείμενο.

Πρώτα μισήσαμε τη μαμά όταν την νιώσαμε σαν ξεχωριστή από εμάς και μετά την αγαπήσαμε. *Στην πορεία της ψυχοσεξουαλικής μας εξέλιξης το μίσος προηγείται της αγάπης.*

Καθώς το βρέφος αρχίζει ν' αναγνωρίζει την ετερότητα της μητέρας του και την αγάπα, την ενδοβάλλει (την εσωτερικεύει). Αυτό σημαίνει ότι την εισάγει ενδοψυχικά (εγγραφή στο ασυνείδητο) ως ένα αντικείμενο καλό, τρυφερό, τροφοδοτικό. Μπορεί να την σκέπτεται, να τη φαντάζεται, να την αναπολεί όταν την χρειάζεται (αμυντική αυτοερωτική διαδικασία στροφής επί εαυτού). Τώρα η μαμά έχει πλέον «γράψει» στον εσωτερικό του κόσμο, έχει αφήσει μέσα του ίχνη («αποτυπώματα»), έναν απόηχο θετικού προσήμου τον οποίο ονομάζουμε *μνημονικό ίχνος*. Το βρέφος επενδύει ψυχικά (λιβιδινικά) αυτό το μνημονικό ίχνος καθώς συλλογίζεται τη μαμά συνειδητά ή ασυνείδητα. Λέμε τότε ότι είναι σε θέση να την *αναπαριστά* και έτσι μπορεί να την κατέχει ενδοψυχικά ακόμα και όταν αυτή απουσιάζει επί του πραγματικού π.χ. όταν αργεί να το θηλάσει, όταν είναι έξω από το δωμάτιο του κ.λ.π.

Μέσω της *αναπαράστασης* της μαμάς μπορεί ψευδαισθητικά να την κατέχει και να ευχαριστείται. Η φυσική απουσία της μαμάς (του αντικειμένου) γίνεται παρουσία μέσα του (έννοια του *εσωτερικού-ψυχικού αντικειμένου*). Χρειάζεται το παιδί να φτάσει στην ηλικία των περίπου δύομισι ετών, στο *οιδιπόδειο στάδιο* της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, για να πούμε ότι αρχίζει να δένεται πραγματικά, να σχετίζεται με τους γονείς του. Στο οιδιπόδειο στάδιο η πρωτοκαθεδρία βρίσκεται στην περιοχή των γεννητικών οργάνων, αυτά αποτελούν την προεξάρχουσα ερωτογενή ζώνη της σεξουαλικής ευχαρίστησης του παιδιού. Η ύπαρξη του άλλου (ετερότητα) έχει ήδη αναγνωρισθεί. Η λιβιδώς (η σεξουαλική ενέργεια του Εγώ) έχει μετακινηθεί κάπως, δεν είναι μόνο ναρκισσιστική δεν επενδύει μόνο στο Εγώ του αλλά μπορεί να επενδύει και στον άλλο, στο αντικείμενο, (στους γονείς του) οπότε το παιδί δύναται να σχετιστεί μαζί τους .

Προεξάρχουσα σ' αυτήν τη φάση είναι η *επιθυμία* η οποία τώρα αναδύεται απόφια. Το παιδί επιθυμεί γενετικά (ερωτικά, σεξουαλικά), τον ένα από τους δυο γονείς. Η ενόρμηση εδώ δεν είναι χειριστική προς το αντικείμενο, το αντικείμενο δεν είναι *προς ανάλωσιν* –

όπως κατά την ναρκισσιστική περίοδο-αλλά είναι ένα αντικείμενο για να κάνει σχέση μαζί του .

Η ερωτική (σεξουαλική) επιθυμία η οποία αρχίζει να πρωτοεμφανίζεται περίπου στα 2 χρόνια της ζωής είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την αρχή των πρώτων πραγματικών σχέσεων του παιδιού με τους γονείς του και κατ' επέκταση με τον κόσμο. Η επιθυμία για τον άλλον προϋποθέτει την αναγνώριση της οντότητας του άλλου και επομένως προεξοφλεί το *ενδιαφέρον* για τον άλλον. Πρόκειται για μια φυγόκεντρο δύναμη στο μέτρο κατά το οποίο προσανατολίζει το υποκείμενο πέραν της κεντρομόλου ενασχόλησης με τον εαυτό του. Η επιθυμία για τον άλλο απομακρύνει το υποκείμενο από το ναρκισσιστικό στάδιο κατά το οποίο η λιβιδώς (η ενόρμηση) επενδύει *επί εαυτού*. Λέμε τότε ότι η λιβιδώς από ναρκισσιστική γίνεται αντικειμενοτρόπος.

Πριν από την ηλικία των περίπου 2 χρόνων το βρέφος δεν έχει ερωτική επιθυμία - ενδιαφέρον για τη μαμά ή τα άλλα αντικείμενα του περιβάλλοντος του. Συνδέεται με τη μαμά μόνο για εκφορτιστικούς-εγωκεντρικούς λόγους για ν' αδειάζει, να ξεσπάει επάνω της τις εντάσεις του, να κατευνάζει τις ανάγκες του και να την ξαναθυμηθεί, όταν εκ νέου θα την έχει ανάγκη: η μαμά ως *αντικείμενο προς ανάλωσιν* και όχι ως (ερωτικό) αντικείμενο αγάπης και ενδιαφέροντος.

Κατά το *οιδιπόδειο στάδιο* στο κορίτσι η αγάπη πάει -καλώς εχόντων των πραγμάτων-προς τον πατέρα και το μίσος προς την (αντίζηλο) μητέρα. Στην περίπτωση του αγοριού η αγάπη πάει προς τη μαμά και το μίσος προς τον (αντίζηλο) πατέρα. Έχουμε εδώ τους γονείς ως *αντικείμενα επιλογής* (και όχι αντικείμενα ανάγκης).

Στην εφηβεία η σεξουαλική αγάπη του παιδιού προς τον ένα από τους δυο γονείς του – αν όλα πάνε καλά – *μετατίθεται* σε εξωοικογενειακά πρόσωπα.

Το Εγώ καθώς εξελίσσεται ψυχοσεξουαλικά βασίζεται στη λειτουργία της *επιλογής του αντικειμένου*. Στην προηγηθείσα ναρκισσιστική περίοδο η συναλλαγή του μικρού παιδιού με τ' αντικείμενο δεν είναι επιλεκτική. Δεν ενδιαφέρεται για τον άλλο, δεν υπάρχει άλλος, δε νοιάζεται για το πώς και ποιός είναι ο άλλος, του αρκεί να έχει ένα *δοχείο* για ν' αδειάσει πάνω του.

Το *οιδιπόδειο στάδιο* της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης είναι το πρότυπο των λειτουργικών σχέσεων στην ενήλικη ζωή μας από τις οποίες αποκομίζουμε χαλάρωση, χαρά, ηδονή, πληρότητα είτε πρόκειται για ερωτικές σχέσεις είτε για τις σχέσεις με τους γονείς μας ή με τα παιδιά μας, για φιλικές σχέσεις, συναδελφικές κ.λ.π. Εδώ η ενόρμηση (λιβιδώς) δεν καταστρέφει ή χειρίζεται το αντικείμενο αλλά το αγαπά και κάνει σχέση μαζί του. Επειδή

επιθυμώ το αντικείμενο, νοιάζομαι γι' αυτό, οπότε το περιφρουρώ δεν το αναλώνω. Στο μέτρο κατά το οποίο έχω δεχτεί την ετερότητα δίνω στο αντικείμενο χώρο ύπαρξης διαθέτω χώρο και για την δική του επιθυμία. Σέβομαι το αντικείμενο, είμαι αντικειμενοτρόπος. Ο άλλος (φίλος, εραστής, παιδί, σύζυγος) αναγνωρίζεται ως πρόσωπο του οποίου τα συναισθήματα και οι ανάγκες είναι εξ ίσου σημαντικά όπως τα δικά μου, τα λαμβάνω εξ' ίσου υπ' όψιν μου. Ο άλλος έχει τα ίδια δικαιώματα όπως και εγώ.

Η αποδοχή της ετερότητας, της διαφορετικότητας, του *Μη Εγώ* είναι η προϋπόθεση για την πλήρη ανάπτυξη των διαπροσωπικών (αντικειμενοτρόπων) σχέσεων. Σχετίζομαι διαπροσωπικά με κάποιον σημαίνει ότι επενδύω λιβιδινικά σ' αυτόν, τον επιθυμώ υπάρχει συνδιαλλαγή μαζί του, ένα συνεχές πάρε- δώσε.

Στον έρωτα, τουλάχιστον στις πρώτες φάσεις του πάθους, ο ερωτευμένος προικίζει το αντικείμενο της επιθυμίας του με όλα τα καλά. Σαν υπνωτισμένος ο ερωτευμένος χάνει τις δικές του ιδιότητες για χάρη του αγαπώμενου. Δέχεται να χάσει ένα μέρος του ναρκισσισμού του. Το Εγώ του γίνεται ολοένα και λιγότερο απαιτητικό, ολοένα σεμνότερο, ενώ το αγαπώμενο αντικείμενο γίνεται ολοένα πιο υπέροχο και πολυτιμότερο έλκοντας πάνω του όλη την αγάπη την οποία ακριβώς το Εγώ του υποκειμένου θα μπορούσε να νιώθει για τον ίδιο τον εαυτό του. Πρόκειται εδώ για μια *ναρκισσιστική κατάρρευση* που οδηγεί σε αποδυνάμωση του Εγώ του. Αυτή η κατάσταση σε πολλές περιπτώσεις μπορεί αργά ή γρήγορα να οδηγεί σε κατάσταση επανάστασης του ερωτευμένου. *Πράγματι, κάποια στιγμή, ο ερωτευμένος μπορεί ν' απελευθερώσει μίσος απέναντι στο αγαπώμενο αντικείμενο για το οποίο έχει θυσιαστεί.*

Στην ενήλικη ζωή οι διάφορες δυσλειτουργίες μας στις αντικειμενοτρόπες σχέσεις είναι οικουμενικές και οφείλονται σε *καθηλώσεις της λιβιδούς*. Αυτό σημαίνει ότι ενώ η βιολογική μας ηλικία είναι αυτή προχωρημένη εντούτοις το Εγώ μας *παλινδρομεί* (*παλινδρόμηση της λιβιδούς*) σε προηγούμενα στάδια της ψυχοσεξουαλικής μας εξέλιξης οπότε συμπεριφερόμαστε όπως στο παρελθόν (*εκεί και τότε*), δηλαδή σαν παιδιά.

Κλινικό παράδειγμα : Νεαρά γυναίκα γύρω στα 35. Σε ψυχοθεραπεία με συχνότητα μιας συνεδρίας την εβδομάδα. Πάσχει από χρόνια αυτοάνοσο νόσημα (Συστηματικό Ερυθηματώδη Λύκο) . Κατά τον δεύτερο χρόνο της θεραπείας εξέφρασε την επιθυμία διακοπής (αντίσταση) επειδή, όπως μετέδωσε, η κατάσταση στο γόνατό της είχε

επιδεινωθεί και έπρεπε ν' ασχοληθεί μ' αυτό. Η ασθενής ενδεχομένως παλινδρόμησε. Αποεπένδυσε από το αντικείμενο (τον θεραπευτή) και επένδυσε σ' ένα μέρος του ίδιου του σώματος της (το γόνατο). Ήθελε ν' ασχοληθεί μ' αυτό. Η λιβιδώς παλινδρόμησε και από αντικειμενοτρόπος (σχέση με το θεραπευτή) έγινε ναρκισσιστική (σχέση με το σώμα της).

Ένα ερώτημα: Σε ποιο βαθμό είναι η ναρκισσιστική λιβιδώς που ευθύνεται για την μοναξιά μας;

Παραθέτουμε μερικούς από τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να εκδηλώνεται η *κεντρομόλος* -ναρκισσιστική παλινδρόμηση :

- Με την συνεχή τάση μας για απομόνωση –απόσυρση. Πρόκειται για μια *στροφή επί εαυτού* με προεξάρχουσα την αποκλειστική ενασχόληση επί των θεμάτων του «άξονα» μας.
- Με επίμονες *υποχονδριακές ενασχολήσεις*. Ο υποχόνδριος παλινδρομεί και έχει ναρκισσιστικό αντικείμενο. Μέσω της συνεχούς ενασχολήσεως με το σώμα γίνεται μια υπερεπένδυση του σωματικού οργάνου, μια *ερωτικοποίηση του σώματος*. Το αντικείμενο δε φεύγει έξω από το σώμα του . Ο υποχόνδριος κάνει σχέση, δεσμό με το *ναρκισσιστικό αντικείμενο (το σώμα του)*, οπότε χωλαίνουν οι σχέσεις με τον άλλο. Τυχόν επίμονες υποχονδριακές μας ενασχολήσεις συνιστούν προστασία του εαυτού μας (*άμυνα του Εγώ*) από το άγχος των αντικειμενοτρόπων σχέσεων. Το υποκείμενο υπερ(απα)σχολεύεται με τον εαυτό του (σώμα), υπερεπενδύει επί εαυτού ως άμυνα κατά των αντικειμενοτρόπων επενδύσεων (σχέσεις με άλλους) η προοπτική των όποιων θα το κατάκλυζε με άγχος. Ό,τι είναι πέρα και έξω από το Εγώ, το έτερο, το διάφορο, το ανοίκειο, συνιστά πηγή άγχους, οπότε μπορεί να το αποφεύγει και να προτιμά την ασφάλεια της ναρκισσιστικής σχέσης (σχέση με το κατοπτρικό του είδωλο).

Οι διαπροσωπικές (αντικειμενοτρόπες) σχέσεις μας δυσλειτουργούν όταν καθηλωμένοι στη ναρκισσιστική φάση της παιδικής μας ηλικίας γυρεύουμε στον άλλο να βρούμε όχι την ετερότητα (το Μη Εγώ) αλλά τον ίδιο μας τον εαυτό(«*εμείς οι δυό μοιάζουμε σαν δυό σταγόνες νερό*»)... Επιλέγουμε τότε κάποιον για να έχουμε τον καθρέφτη μας, χρειαζόμαστε να βρίσκουμε το κατοπτρικό μας είδωλο (π.χ. κάποιες περιπτώσεις ανδρικής ομοφυλοφιλίας).

Κλινικό παράδειγμα : Άνδρας 56 ετών σήμερα σε θεραπεία, εδώ και 8 χρόνια. Ζήτησε ψυχοθεραπευτική βοήθεια μετά από εγχείρηση στο καρδιαγγειακό σύστημα (bypass). Στην πρώτη, προκαταρκτική συνεδρία μετέδωσε : «*Νομίζω πως εμείς θα τα πάμε καλά, καθηγητής εσείς, καθηγητής κι εγώ*». Του απάντησα : «*Δε σας καταλαβαίνω*». Βλέπουμε εδώ την (ασυνείδητη) προσπάθεια του θεραπευομένου να καταργήσει την ετερότητα (τον άλλο, τον θεραπευτή). Πρόκειται για την ανάγκη του να μην αναγνωρίσει τη διαφορετικότητα του αντικειμένου (του θεραπευτή) αλλά ν' αποτελέσει μαζί του μια ναρκισσιστική συνέχεια, να βρεθεί σε μια σύμμεικτη συγχωνευτική σχέση μαζί του όπου ο ένας ν' αποτελεί προέκταση του άλλου ο ένας να μην ξεχωρίζει από τον άλλον έτσι ώστε να μην διαταραχτεί το Εγώ του (άγχος) από το ανοίκειο, το ξεχωριστό. Απαντώντας του «*δε σας καταλαβαίνω*» ο αναλυτής προωθεί τα πράγματα, εισάγει τις διαφορές, επιχειρεί να υπάρξει ως «*κείμενο έναντι αυτού*», ως *άλλος* για να μπορέσει να συναλλαχθεί με τον ασθενή του ώριμα «*ενώπιος ενωπίω*» ως δυο διαφορετικοί άνθρωποι. Εισάγοντας την διαφορά των δυο ο αναλυτής τον επαναφέρει στην πραγματικότητα την οποία εκείνος έτεινε να *διαψεύδει* : ότι αναλυτής και θεραπευόμενος είναι *δυο και διαφορετικοί* και *όχι ένα και το ίδιο* (φαντασία του θεραπευόμενου η οποία καταργεί την πραγματικότητα). Ο ασθενής εδώ έχει να εξελιχθεί, να βγει έξω από τον εαυτό του και να διαπραγματευτεί (να «σηκώσει») τη σχέση με τον διαφορετικό άλλο ώστε να μπορέσει να προχωρήσει..

Βλέπουμε εδώ την φυσική προδιάθεση του Εγώ να τείνει να σχετιζεται περισσότερο με το κατοπτρικό του είδωλο, την προέκτασή του παρά να διακινδυνεύει την εξέλιξή αφομοιώνοντας τη διαφορετικότητα κάνοντας χώρο για το *έτερο* που είναι ο άλλος. Σε καμία περίπτωση ο άλλος είναι ίδιος «*σα μια σταγόνα νερό*». Φτιάχνουμε (κατασκευάζουμε) τον άλλο με την φαντασία μας, φέρνουμε την πραγματικότητα στα μέτρα μας.

Εν κατακλείδι, το *αντικείμενο δομείται από στοιχεία του υποκειμένου*. «*Χτίζουμε*» τον άλλο στη φαντασία μας και ερήμην του μέσα από δικά μας στοιχεία. *Προβάλλουμε* σ' αυτόν πλευρές του εαυτού μας, τον κάνουμε τελικά να μας μοιάζει.

Οι εντονότερες και βιαιότερες συγκρούσεις μας με τον *άλλο* σηματοδοτούνται από τη στιγμή που αρχίζει η συνειδητότητα ότι τελικά ο άλλος, είναι διαφορετικός (έτερος) και όχι-όπως τον φανταζόμαστε-το «*υπόλοιπο μισό του πορτοκαλιού*». Η επίγνωση αυτή συνεπάγεται συγκινήσεις κατάρρευσης, απογοήτευσης και απίστευτου θυμού καθώς παλινδρομούμε. Ξαναζούμε στο *σήμερα* τις εναγώνιες (ψυχοτραυματικές) στιγμές του *τότε*,

την εποχή κατά την οποία αναγνωρίζαμε ότι η μαμά είναι κάποια *άλλη* (Μη Εγώ) και όχι η ναρκισσιστική μας συνέχεια.

Συχνά οι γονείς ξαφνιάζονται ή τρομάζουν βλέποντας ότι τα παιδιά τους καθώς μεγαλώνουν αλλάζουν, απομακρύνονται και διαφοροποιούνται απ' αυτό που φαντάστηκαν ότι είναι καμωμένα (όμοια με αυτούς ως ναρκισσιστικές τους προεκτάσεις) ή απ' αυτό που θα εύχονταν να είναι. Όχι σπάνιας εναντιώνονται βίβια στην αναδυόμενη ετερότητα των παιδιών τους.

Σε πολλές περιπτώσεις η παθολογία στις στενές αντικειμενοτρόπες σχέσεις μπορεί να εντοπίζεται κάτω από συνθήκες μιας «*μαζικής επένδυσης του αντικειμένου*» από το Εγώ του υποκειμένου. Τότε το υποκείμενο ορμά και «*κολλάει*» πάνω στο αντικείμενο. Αυτό συνήθως έπεται από κάποιας μορφής «*μαζική αποεπένδυσή*» του.. Το υποκείμενο αποσύρεται συνολικά από το αντικείμενο, «*χάνεται*» ή επιτίθεται σ' αυτό. Καθώς αρχίζει να νιώθει την εγγύτητα του αντικειμένου απειλείται ότι ο *άλλος* θα εισβάλλει μέσα του και θα του επιτεθεί, θα το αλώσει θα το αλλοτριώσει οπότε το αντικείμενο βιώνεται ως κακό και *διωκτικό*. Αναζωπυρώνονται στο *εδώ και τώρα* τα *άγχη* των πρώτων 6 μηνών της βρεφικής ηλικίας (*εκεί και τότε*) όπου το Εγώ μας απειλείτο από την «*κακιά μαμά*» μέσα μας (το «*κακό στήθος*»). Πρόκειται για παλινδρόμηση στην πρώιμη εποχή κατά την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη όπου το βρέφος *διχοτομούσε* τη μαμά σε καλή και κακή (καλό στήθος- κακό στήθος), κρατούσε όλα τα καλά για την καλή – τροφοδοτική μαμά και επιτίθετο (φαντασιακά) στην κακιά μαμά. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, το Εγώ του υποκειμένου εσωτερικεύει μέσα το κακό στήθος, την «*κακιά μαμά*». Ο άλλος, η ετερότης, ο εξωτερικός κόσμος αναπαριστάται ως κακός και διωκτικός (πρωτόγονα *άγχη* διεισδύσεων και εισβολών). Τότε το υποκείμενο δε μπορεί παρά να το βάζει στα πόδια και να εξαφανίζεται από το αντικείμενο.

Γενικότερα ο φόβος της εγγύτητας του αντικειμένου κάνει ώστε το Εγώ συχνά ν' αμύνεται στη σύναψη στενών και δη ερωτικών σχέσεων. Ένας τρόπος ν' αμύνεται στο *άγχος* της εγγύτητας είναι η *καταστολή της επιθυμίας* (πρωτίστως στις οριακές διαταραχές προσωπικότητας). Μέσω του αμυντικού μηχανισμού της *καταστολής*, το Εγώ καταστέλλει «*πνίγει*» την επιθυμία οπότε παύει να κινείται προς τους άλλους. Είναι η επιθυμία η οποία συνιστά την *κίνηση προς* που μας προσανατολίζει προς στην ένωση μας με τους άλλους με σκοπό την ικανοποίηση.

Επίσης μια δυσλειτουργία στις σχέσεις μας – πρωτίστως τις ερωτικές – μπορεί να ερείδεται στην ύπαρξη ενός *σαδομαζοχιστικού* πυρήνα ο οποίος όμως, τελικά, είναι αυτός που τρέφει λανθανόντως τη σχέση. Η σχέση αυτή να συντηρείται μέσα από την ένταση, τη διέγερση που προκύπτει όταν υποκείμενο και αντικείμενο συμμετέχουν σ'ένα αμοιβαίο παιχνίδι πόνου καθώς εναλλάξ τον υφίστανται (παθητική θέση) και τον προκαλούν (ενεργητικός ρόλος). Εδώ έχουμε ένα μοτίβο σχέσεων πρωτόγονο, βασισμένο σε καθηλώσεις της λιβιδούς στις σαδομαζοχιστικές επιθυμίες της προοιδιπόδειας ηλικίας (πρωκτικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης) . Πρόκειται για ανθρώπους που χρειάζονται τη διέγερση και τον ερεθισμό προερχόμενους από τον πόνο (σεξουαλικοποίηση του πόνου) για ν' αντλούν ικανοποίηση (πονάω άρα υπάρχω). Είναι σύνθηες το παράδειγμα γυναικών κυρίως οι οποίες μπορεί επί μακρόν να κακοποιούνται από βίαιους άντρες χωρίς όμως να μπορούν να τους εγκαταλείψουν (γυναικείος μαζοχισμός). Αυτό που τις κρατάει εκεί μολονότι υποφέρουν είναι η ασυνείδητη μαζοχιστική ικανοποίηση του Εγώ τους και η τάση τους να οργανώνουν «κολλώδεις» σχέσεις με το αντικείμενο. Έχουμε εδώ μια από τις πολλές εκφάνσεις του αυτοκαταστροφικού φαινομένου της *ενόρμησης του θανάτου* (Freud). *Οι γυναίκες αυτές υποφέρουν αλλά δε μπορούν να θυμώνουν αρκετά για όσα υφίστανται έτσι ώστε η οργή τους ν' αποτελέσει κάποια στιγμή το διαχωριστικό μέσον ανάμεσα σ' αυτές και το κακοποιό αντικείμενο.* Η ψυχοθεραπεία εδώ θα είχε να υποστηρίξει το Εγώ τους ώστε να απελευθερώσει οργή εναντίον του αντικειμένου (και όχι εναντίον εαυτού) .

Στην ποικιλομορφία των δυσλειτουργικών-παθολογικών σχέσεων θα επιπροσθέσουμε τις περιπτώσεις όπου οι στενοί δεσμοί αποτυγχάνουν, οι σχέσεις δεν κρατάνε παρά τις προσπάθειες του υποκειμένου να τις συνάπτει και την αμιγή του επιθυμία για δέσμευση. Μάλιστα συνήθως οι άνθρωποι αυτοί άνδρες ή γυναίκες παραπονιούνται συχνά πως δεν υπάρχουν σήμερα αληθινοί άντρες ή ότι οι πραγματικές γυναίκες χάθηκαν, ότι δεν είναι αρκετά τυχεροί, δε βρήκαν ποτέ τον άνδρα ή τη γυναίκα που τους ταιριάζει κ.λ.π. Συνήθως τέτοιοι ισχυρισμοί μπορεί να συνιστούν τόσο εκλογικεύσεις ενός ενδόμυχου φόβου εγγύτητας με την ετερότητα (το ανοίκειο) όσο και μια ένδειξη παράτασης των θέσεων της παιδικής ηλικίας. Σ' αυτές τις περιπτώσεις συνήθως το υποκείμενο δε διαθέτει ενδοψυχικά ένα χώρο δόκιμο, λειτουργικό για να χωρέσει κάποιον άλλο. Βασική προϋπόθεση για να υπάρξει αυτός ο χώρος είναι το «διαζύγιο» από τους αγαπημένους της παιδικής μας ηλικίας από τα παιδικά αντικείμενα αγάπης πρωτίστως γονείς αδέρφια κ.λ.π. Ο σχετικός αποχωρισμός μας από τους πρώτους αγαπώμενους της παιδικής ηλικίας

συνιστά εξέλιξη (ωρίμανση). Αυτή δεν είναι πάντα εφικτή στο μέτρο κατά το οποίο προϋποθέτει μια ολόκληρη και επώδυνη διαδικασία ψυχικής *εργασίας πένθους* την οποία προκειμένου να μην την υποστεί το Εγώ αμύνεται παρατείνοντας την σχέση με τα πρώτα οικεία αντικείμενα αγάπης. Τότε όμως είναι που στερούμαστε την εξέλιξή μας ως καρπό του «μπέρδεματος» με τα καινούρια ερεθιστικά αντικείμενα τα οποία προτείνει η περιπέτεια της ζωής .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική και μεταφρασμένη

D.EVANS, Εισαγωγικό Λεξικό της Λακανικής ψυχανάλυσης Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005.

SIGMUND FREUD, το παραλήρημα και τα όνειρα στην «Γκραντίβα» ΑΓΡΑ, Αθήνα 1994

Μ.ΜΑΔΙΑΝΟΣ ,Κλινική ψυχιατρική, Καστανιώτης, 2003.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΝΟΣ, Βασικά στοιχεία κλινικής Ψυχιατρικής , UNIVERSITY STUDIO PRESS, Θεσσαλονίκη 1997.

Ν.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ,Λεξικό της ψυχολογίας ,Σύγχρονη Εκδοτική , Αθήνα 2005.

Γ.Σ. ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΣ , Δυναμική Ψυχιατρική, Α.Καραβία , Αθήνα 1971.

Λ.ΧΑΡΤΟΚΟΛΛΗΣ, Εισαγωγή στην Ψυχιατρική, Θεμέλιο, Αθήνα 1991 .

Α.ΧΟΥΝΤΟΥΜΑΔΗ-Α.ΠΑΤΕΡΑΚΗ, Σύντομο Λεξικό Ψυχολογικών Όρων Δωδώνη Αθήνα-Γιάννενα 1989.

WINDGASSEN – TOLLE, Ψυχιατρική, Παρισιάνος 2003.

R.CHEMANA, B.VANDERMERSCH, Dictionnaire de la Psychanalyse, Larousse, Paris 1995.

H-Ey, P.BERNARD, CH.BRISSET, Manuel de Psychiatrie, Masson, Paris 1989.

CH.RYCROFT, A critical Dictionary of Psychoanalysis, Penguin, 1972.

O.FENICHEL, The Psychoanalytic theory of Neurosis, Rutledge and Kegan Paul, London 1982.

FREUD S, On the sexual Theories of Children, The Standard edition, vol. 9, the Hogar press, 1959

FREUD S., Introductory Lectures on Psycho-Analysis, The Standard edition, vol. 15, the Hogar press, 1963

FREUD S., Inhibitions Symptoms and anxiety, The Standard edition vol. 20, the Hogar press 1959

R.GREENSON, The Technique and Practice of Psycho -Analysis, the Hogarth Press, London 1994.

P.KAUFMANN, L'apport freudien, Larousse, Paris 1998.

J.LAPLANCHE, J.-B.PONTALIS, Vocabulaire de la Psychanalyse, P.U.F. , Paris 1967

A. MICHEL, Dictionnaire de la Psychanalyse, Encyclopedia Universalis, Paris 2001

A.DE MIJOLA, Dictionnaire de la Psychanalyse, Calmann –Levy, 2002.

PIERON HENRI, Vocabulaire de la Psychologie, P.U.F., Paris 1981.

A.POROT, Manuel Alphabetique de Psychiatrie, Puf, 1986.

WILHELM REICH, Character Analysis. Ed.Noonday, New York 1991.

E.ROUDINESCO, M.PLON Dictionnaire de la Psychanalyse, Fayard, 1997

SALMAN AKHTAR , Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis